

Petre Bokor – eseist, dramaturg, traducător, regizor

Ce v-a determinat să părăsiți țara, în 1978?

Pe vremea aceea eram regizor și scriitor, aș îndrăzni să spun, cu perspective faste, adică renumit și căutat, cu posibilități de a face filme, de a tipări cărți. Cutremurul, din care am scăpat doar datorită unui miracol, a avut loc în seara de 4 martie 1977. În noaptea aceea am decis, eu și soția mea, să părăsim țara. Motivul a fost, așadar, unul „seismic”, și nicidecum unul

politic sau profesional. M-am stabilit, împreună cu familia, în vestul Canadei, într-un loc ferit de cutremure. Obținerea actelor de imigrare a durat câteva luni, perioadă în care am scris cartea despre răposatul Toma Caragiu, răpit de amintitul cutremur. Decizia de a pleca s-a împletit cu aceea de a nu privi în urmă. Nu voiam ca o viață întreagă să ne obsedeze fantoma posibilităților profesionale abandonate în România. Trebuie să

recunosc că am fost norocoși: Canada ne-a primit cordial, ca țară adoptivă. Am avut posibilitatea de a-mi continua profesia de regizor, iar spectacolele mele au fost apreciate, recunoscute pe plan național și nu numai, onorate cu distincții și premii.

Șederea în Canada a fost întreruptă de doi ani petrecuți în Australia. Care este povestea acestora?

La un festival de teatru de la Bratislava, unde reprezentam Canada, în rândul membrilor juriului l-am întâlnit pe directorul Academiei Naționale de Artă Teatrală din Sydney. Mai târziu, când Universitatea Națională din Australia a decis să înființeze Facultatea de Teatru, am fost invitat să conduc această instituție. În acei doi ani, perioadă pentru care semnasem contractul, am structurat și am înființat facultatea, am întocmit programa de învățământ, am coordonat examenul de admitere etc. Pe vremea aceea la Canberra nu funcționa nici un teatru stabil, de repertoriu, astfel încât am decis să deschid eu unul, pe jumătate amator, pe jumătate profesionist. Ca sală de spectacol, o aveam pe cea a Universității, foarte bine amenajată. La selecție s-a prezentat un număr surprinzător de mare de actori, șazeci și șase de profesioniști din țări diferite, cu pregătire diferită. Am renunțat curând la statutul semi-diletant și am alcătuit împreună un teatru profesionist. Spectacolele le-am creat cu fonduri proprii și am împărțit proporțional încasările. De-a lungul celor doi ani de ședere la Canberra, am prezentat douăsprezece spectacole, mai mult sau mai puțin reușite.

Nu v-ați gândit să rămâneți în Australia, după ce v-a expirat contractul cu facultatea, și să conduceți în continuare compania teatrală?

Erau niște obstacole de ordin administrativ (nu poți să petreci mai mult de doi ani în Australia fără a solicita

reședință permanentă), or eu eram așteptat în Canada, de familie, de studenți, de tot ce lăsasem în urmă și, oricum, nu doream să devin rezident.

Pe lunga listă a spectacolelor puse în scenă de dumneavoastră apar foarte des piese al căror autor sunteți...

Da, mai ales în perioada când am fost directorul Teatrului Francez din Edmonton. Înainte să fi preluat eu direcțiunea, teatrul nu prezenta spectacole realizate special pentru copii sau tineri. „Invenția” mea nu era o noutate (spectacole pentru copii s-au produs dintotdeauna în România), dar cu atât mai uimitoare și mai profitabilă a fost experiența la Edmonton: am prezentat producții pentru copii, aduși de la școli și de la grădinițe, obișnuindu-i astfel pe micii spectatori să viziteze teatrul în grup. De cele mai multe ori, am adaptat la posibilitățile trupei texte ale unor povești și romane pentru copii foarte cunoscute, în acord cu programa de învățământ. Am mai scris și câteva piese originale, pentru adulți, dar nu le-am montat eu; unele dintre ele au fost prezentate de către trupe din Franța.

Eseist, dramaturg, traducător, regizor. Ce sunteți, de fapt?

Nu știu. Azi după-amiază, de la ora trei, sunt exclusiv regizor. Dar diseară, după repetiție, s-ar putea să mă „dedau” plăcerii de a scrie. Traducerea, la rândul ei, este pentru mine o mare plăcere, o activitate relaxantă.

Traduceți din maghiară, franceză și engleză în română, scrieți în limba română, dar puneți în scenă în română, în maghiară, în engleză și în franceză. Aveți vreo preocupare strâns legată de vreuna dintre aceste limbi?

Un prieten și confrate a spus odată, paradoxal, că „limba mea maternă este accentul”. Sunt de naționalitate maghiară, m-am născut la Cluj, școlile le-am absolvit la București în limba română, trăiesc pe teritoriul englez al Canadei, unde predau și lucrez în limba franceză. Iată „geografia” mea lingvistică. Atunci când citesc sau lucrez un text, încerc să gândesc în structura și specificul limbii respective. Niciodată nu mi s-a întâmplat ca, în timpul unei repetiții, oricât aș fi fost de înflăcărat, să mă adresez actorului într-altă limbă decât cea în care joacă. Dacă sunt în România, mi-e greu să scriu o scrisoare în engleză. Parc-aș fi pierdut simțul limbii. Acum n-aș putea să scot o boabă în germană. Dar, dacă ajung la Frankfurt, vorbesc cursiv. Ca

în conducerea unui autovehicul: în Australia conduci pe partea dreaptă, iar când cobori din avion la Los Angeles, urci în mașină și pornești, fără ezitare, pe partea stângă. Te adaptezi.

1990 – Canberra, Australia: Our Country's Good; 1997 – Chișinău, Moldova: Cine are nevoie de teatru?; 2000 – Cluj-Napoca, România: Kinek kell a színház?. Aceeași piesă în trei țări, în trei limbi, cu trei trupe diferite, cu trei scenografii deosebite. Care sunt asemănările și diferențele dintre aceste spectacole?

Sunt foarte diferite. Nici unul dintre aceste spectacole nu s-a născut pe spinarea celui precedent, sau pe principiul refolosirii experiențelor o dată acumulate. Fiecare s-a format acolo și atunci, în momentul punerii în scenă. Abia aștept să ajung acasă, să văd casetele cu celelalte spectacole, să compar premiera de la Teatrul Maghiar din Cluj cu cele precedente. Am refuzat intenționat să le revăd înainte de a începe aici repetițiile. Mi s-ar părea o dovadă de sărăcie spirituală să am o singură viziune asupra unui text dramatic.

Datorită celor trei scenografii, spațiile de joc sunt foarte diferite. Am avut ocazia să văd alte două reprezentații ale piesei lui Timberlake Wertenbaker, premiera engleză de la Royal Court și spectacolul Teatrului Național bucureștean. Așteptam cu nerăbdare concepția scenografică a Klárei Labancz și trebuie să recunosc că varianta ei nu are nimic comun cu cele văzute de mine înainte, e mult mai interesantă, mai spectaculoasă, în sensul bun al cuvântului, mai profundă, mai metaforică. Klára pare să fi gândit cel mai adânc povestea acestor oameni. Porțile, zidurile fortăreței în care stau captivi, devin scene, spații de joc, și această transformare constituie de fapt metafora de bază a piesei.

Datele istorice sunt: unsprezece corăbii englezești cu deportați ajung la țărmul Australiei. Peste scurt timp, deținuții prezintă o piesă de teatru, în cinstea zilei de naștere a regelui. Ce vă emoționează, dincolo de faptele reale?

Întrebarea este: la ce folosește teatrul? Mult mai importantă, cred eu, decât: cine are nevoie de teatru? Guvernatorul Arthur Phillip rezumă ideea principală a piesei: teatrul înobilează sufletele, e un act profund social, acesta fiind cel mai semnificativ atribut al său. Poți să fii poet, cântăreț sau violonist de unul singur, acasă, în baie sau în fața oglinzii. Teatrul, însă, are nevoie de cel puțin două persoane: una care joacă și alta

care privește. Acest dualism face din teatru un gest social extrem de valoros și de important. Suntem doi. Actul de a juca este esențial nu numai pentru cel care joacă, dar și pentru cel care privește. Oponenții lui Arthur Phillip nu sunt proști, dimpotrivă: ei prezintă rațional și logic atât punctul de vedere al societății capitaliste (arta nu este profitabilă, prin urmare societatea nu are nevoie de ea), cât și al dictaturii militare. În final, cel puțin în finalul piesei, Arthur Phillip câștigă.

Care a fost relația dintre dumneavoastră și interpretii piesei?

Nu am de spus decât lucruri pozitive. Cred sincer că spectacolul este copilul nostru, că am avut parte de un act aproape pasional, de unire a forțelor noastre creatoare. Depinde de mine, eu sunt cel care trebuie să descopere limbajul comun, să inspire, să stimuleze actorii. În perioada repetițiilor, actorii au fost deosebit de ocupați, au avut și alte repetiții, alte spectacole, alte premiere; totuși, cred că am lucrat bine împreună. Desigur, nu contează decât rezultatul ultim: spectacolul. A fost o mare satisfacție pentru mine că am lucrat la Teatrul Maghiar de Stat din Cluj. Este compania despre care am primele amintiri legate de teatru.

Cunoscând acum condițiile pe care le poate oferi teatrul, actorii, ce ați pune în scenă în cazul unei noi oferte din partea Teatrului Maghiar? Greu de răspuns. Poate, ultima piesă a lui Arthur Miller, despre marea criză economică din perioada interbelică. Tema este pierderea încrederii americanilor în marele lor mit: America. Pe vremea aceea, un milion și jumătate de americani au cerut viză de repatriere în Uniunea Sovietică, îmbătați fiind de „mitul” comunismului. Au fost primiți, desigur, apoi au fost trimiși în lagărele din Siberia. Piesa este foarte bine scrisă, are o structură dramatică la fel de reușită ca Moartea unui comis voiajor. Mă preocupă intens dramaturgia americană contemporană.

Sunteți vrăjit de istorie..

De-a lungul anilor, am ajuns să dau dreptate antropologilor, care susțin că nu există evoluție umană. Tehnologică da, dar oamenii au fost, sunt și vor rămâne aceiași, fie că apar în piesele lui Aristofan, ale lui Molière sau ale lui Brecht. Istoria s-a dovedit prea scurtă pentru o adevărată evoluție. De-a lungul istoriei consemnate, omul nu s-a schimbat. Din păcate... Slavă Domnului...

Kelemen Kinga